

Сайпидинова Б.А., Бабаева А.Д.

СТУДЕНТТЕРДИ ИНТЕГРАЦИЯЛАП ОКУТУУНУН
АБАЛЫ ЖАНА ӨНҮГҮҮСҮ

Сайпидинова Б.А., Бабаева А.Д.

СОСТОЯНИЕ И РАЗВИТИЕ ИНТЕГРИРОВАННОГО
ОБУЧЕНИЯ СТУДЕНТОВ

B.A. Saypidinova, A.D. Babaeva

STATE AND DEVELOPMENT OF INTEGRATED
TRAINING OF STUDENTS

УДК: 371:88

Орто кесиптик окуу жайлардын студенттеринин маалыматтык жана кесиптик компетенттүүлүгүн калыптандыруу интеграциялык окутуу маселесинин абалын жана өнүгүүсүндө психологиялык-педагогикалык, окуу-методикалык адабияттарды карап чыгууну талап кылынды. Изилдөө маселесин калыптандыруунун баштапкы шарттарын аныктоо үчүн биз "интеграция" негизги түшүнүгүнө кеңири талдоо жүргүздүк. Билим берүүдө интеграциялык процесстерди өнүктүрүүнүн башкы этаптарын аныктадык. Азыркы этапта студенттеринин маалыматтык жана кесиптик компетенттүүлүгүн калыптандыруу каражаты катары интеграцияланган окутуу проблемаларынын абалын талдадык. Изилдөө маселеси боюнча толук маалымат алуу үчүн биз ата-мекендик жана чет элдик билим берүү тармагындагы интеграциялык процесстердин тарыхый өнүгүү маселелерин карап чыктык. Тарыхый-педагогикалык талдоонун негизинде биз студенттердин кесиптик даярдоосунда интеграцияланган окутуу проблемасынын пайда болуусунун жана өнүгүүсүнүн үч этабын бөлүп карадык.

Негизги сөздөр: студенттер, интеграциялап окутуу, кесиптик билим, окумуштуулар, предметтер, изилдөө этабы, жаңы технологиялар.

Формирование информационной и профессиональной компетентности студентов средних профессиональных учебных заведений потребовало рассмотрения психолого-педагогической, учебно-методической литературы о состоянии и развитии интегрированного образования. Для определения начальных условий формирования исследовательской задачи был проведен обобщенный анализ основного понятия «интеграция» в педагогической науке. Мы выделили основные этапы развития интеграционных процессов в образовании. На современном этапе нами проанализировано состояние проблем интегрированного обучения как средства формирования информационной и профессиональной компетентности студентов. Для получения дополнительной информации по исследованию мы рассмотрели историческое развитие интеграционных процессов в отечественной и зарубежной образовательной практике. На основе историко-педагогического анализа мы выделили три этапа

в возникновении и развитии проблемы интегрированного обучения в профессиональной подготовке студентов.

Ключевые слова: студенты, интегрированное обучение, профессиональное образование, ученые, предметы, этапы исследования, новые технологии.

The formation of information and professional competence of students of secondary vocational educational institutions required a review of psychological and pedagogical, educational and methodological literature on the state and development of integrated education. To determine the initial conditions for the formation of the research problem, a general analysis of the basic concept of "integration" in pedagogical science was carried out. We have identified the main stages in the development of integration processes in education. At the present stage, we have analyzed the state of the problems of integrated education as a means of forming information and professional competence of students. For more information on the study, we examined the historical development of integration processes in domestic and foreign educational practice. Based on the historical and pedagogical analysis, we have identified three stages in the emergence and development of the problem of integrated learning in the professional training of students.

Key words: students, integrated learning, vocational education, scientists, subjects, research stages, new technologies.

Коомдун өнүгүшүнүн азыркы заманбап этабы өндүрүштүн техникалык жабдылышын, иштин бардык чөйрөлөрүндө жаңы маалыматтык жана телекоммуникациялык технологиялардын кийрилишинин жогорку деңгээли менен мүнөздөлөт. Ушуга байланыштуу активдүү иштеген жана өндүрүштүн шарттарынын өзгөрүүлөрүнө карата ыңгайланыша алган, маалыматтык технологияларда жогорку кесиптик деңгээлде жөндөмдүү багыт ала алган жана чыгармачыл ойлонгон инсандык сапаттарга ээ болгон, информатика жана кесиптик ишмердүүлүктү маалыматтык камсыздоо тармагында компетенттүү адистерге муктаждык өсүүдө.

Ошондуктан орто кесиптик окуу жайлардын студенттерин кесиптик жактан даярдоонун сапатын

жогорулатууга багытталган жаңы уюштуруу-методикалык каражаттарды жана технологияларды издөө өзгөчө актуалдуу болуп жатат. Мындай каражаттардын бири болуп интеграциялык окутуу болуп саналат. Аны орто кесиптик окуу жайлардын билим берүү процессине киргизүү менен студенттердин маалыматтык-кесиптик компетенттүүлүгүнүн деңгээлинин калыптануучулугун жогорулатууга мүмкүнчүлүк берет. Студенттердин билимдеринин жана билгичтиктеринин универсалдуулугун, ийкемдүүлүгүн, ой-жүгүртүүнүн жана алардын интеллектуалдык, чыгармачылык өнүгүүсү боюнча технологиялык мүмкүнчүлүктөрдү окуу процессинде интеграциялык окутууда кесиптик даярдоо процессинде камсыз кылат.

Биздин изилдөөнүн алкагында, интеграциянын алдында, педагогикалык көрүнүш катары, биз процессти жана бири-бирине шайкеш келүүнүн натыйжасын, билимдердин өз ара байланышын жана синтезин, ыкмаларды жана ишмердүүлүктүн түрлөрүн түшүнүп турабыз. Бул процесс билим берүүнүн мазмунун ар түрдүү окуу дисциплиналар боюнча окуу-тарбиялык милдеттерди эске алуу менен куруу, тандоо жана материалды структуралоо, формаларын тандоо, окутуунун каражаттарын жана методдорун, өз ара макулдаштыгын болжолдоп, билим берүүнүн жалпы максаттары катары аныкталат.

Педагогикалык интеграциянын олуттуу тараптарынын бири болуп студенттердин бардык иш чөйрөлөрүнүн комплекстүүлүгү жана системдүүлүгү менен коштогон бири-бирине шайкеш келүүчүлүгү болуп саналат. Мында интеграция ар кандай функцияларды аткарышы мүмкүн: методологиялык, өнүктүрүүчү жана технологиялык. Методологиялык милдети компоненттери аркылуу айтылат: окутуунун мазмунун долбоорлоого интеграциялык мамилени эвристикалык шарттаган; педагогикалык процесстин катышуучуларынын дүйнө тааным-аксиологиялык, интеллектуалдык-руханий байытуунун каражаты катары кызмат кылуу; окуу иштери аркылуу билим берүү процессин жүзөгө ашырууга багытталган инструменттик атайын түрдө уюштурулган.

Өнүктүрүүчү функция психикалык жаңы аракеттерди түзүүгө багытталган, көбөйтүү, байытуу, студенттердин психикалык ишмердигин өркүндөтүү жана анын натыйжаларын тартипке келтирүү деп кабыл алынган.

Азыркы учурда билим берүүнүн мазмунун интеграциялоо проблемасы орто звенодогу адистерди даярдоодо актуалдуу жана келечектүү болуп саналат. Буга ырастоону биз О.Н. Арефьевдин монографиясы-

нан табабыз, ал кесиптик орто билим берүүнү мазмундуу жаңылоо үчүн бир катар милдеттерди чечүү зарылдыгын көрсөтүп турат. Анын пикири боюнча, мындай милдеттери болуп төмөнкүлөр саналат: предметтерди координацияланган түрдө ушундай тандоо, сабактардын ар бири кийинки стадиясында сабактардын болушу зарыл жана алардын мазмунунда материалдын кайталанышын жокко чыгаруу. Кесиптик көндүмдөрдү калыптандыруучу жана студенттердин өз алдынча, чыгармачылык ишинин ролун күчөткөн адамдардын ичинен кеңейтүү жолу менен окутуу методдорун өзгөртүү [1, 136-б.]. Биздин көңүл, биринчи кезекте, орто кесиптик окуу жайлардын студенттеринин маалыматтык жана кесиптик компетенттүүлүгүн түзүү каражаты катары интеграциялык окутуу өзүнө тартып турат.

Кесиптик билим берүүнүн мазмунун интеграциялоо үчүн негиз болуп кесиптик иштин өзү эсептелет, ал өзүнүн маңызы боюнча предметтер аралык белгилүү бүтүндүгү катары кызмат кылат. Адистерди даярдоонун мазмунун өркүндөтүү шартында окутууда интеграцияланган мамиле принципиалдык мааниге ээ болот. Кесиптик даярдыкты өркүндөтүү зарылдыгы менен кесиптик мектептин заманбап милдеттерин эске алуу менен орто даражадагы адистерди даярдоо системасынын ортосундагы карама-каршылыктарды чечүүнүн ыкмаларынын бири катары, анын негизинде алдыңкы психологиялык-педагогикалык концепциялардын синтезинин идеясы жатат [1, 138-б.].

Изилдөө маселеси боюнча толук маалымат алуу үчүн биз ата-мекендик жана чет элдик билим берүү тажрыйбасындагы интеграциялык процесстердин тарыхый өнүгүү маселелерин карап чыктык. Тарыхый-педагогикалык талдоонун негизинде биз студенттердин кесиптик даярдоосунда интеграцияланган окутуу проблемасынын пайда болуусунун жана өнүгүүсүнүн үч этабын бөлүп койдук.

Биринчи этапта (XIX к. башы - 1920-жж.) билим берүүнүн бүтүндүгү, анын бөлүктөрүнүн түзүлүшүнүн бирдиктүүлүк идеясы көрсөтүлгөн. Окумуштуу-окутуучулардын алдына коюлган тапшырмалар: коомдун жана мамлекеттин заманбап муктаждыктарына жараша билим берүүнүн максаттарын, түзүмүн, мазмунун кайра карап чыгуу. Анын ичинде тарбиялоодо жана окутууда интеграциялык процесстер да каралды. Бул мезгилде алардын негизинде жалпы мыйзамдар жаткан кубулуштардын көп түрдүүлүгүн жана алардын өз ара байланыштарын таанып билүү зарылдыгы тууралуу ой пайда болгон. Атап айтканда, Н.Г. Чернышевский белгилегендей, эгерде бир илим-

ди билүү башкалар үчүн дагы эле тукумсуз бойдон кала берсе, окуучуларды ар тараптан акыл-эс жана физикалык жактан жөндөмдүүлүктөрүн өнүктүрүүгө жетишүүгө мүмкүн эмес [2, 35-6.].

Тарбиялоонун жана окутуунун уюштуруусунда жана мазмунунда олуттуу кайра түзүүлөрдү жүргүзүүгө көмөк көрсөткөн, өзгөчө көңүл бурууга К.Д. Ушинскийдин идеясы татыктуу. Ал толук психологиялык-педагогикалык дидактикалык негиздемесинде, изилденип жаткан предметтер жана кубулуштар ортосундагы байланыштардын маани маңыздуулугун берди. Өзүнүн китебинде "адам тарбиянын субъектиси катары" деген реалдуу дүйнө предметтеринин жана көрүнүштөрүнүн объективдүү байланышын чагылдырган ар кандай ассоциациялык байланыштардан чыгарат. Анын теориясында предметтер аралык байланыштар идеясы, окутуунун системдигинин проблемасынын жалпыдан артык бир бөлүгү катары чыгат. Бул алардын топтоо системасы катары билим алып келүү канчалык маанилүү, анткени билим берүү системасы жогорку логикалык жана философиялык алаксууларга чейин жогорулоого мүмкүнчүлүк берет, ал эми билимдердин өзгөчөлөнүүсү идеялардын жана түшүнүктөрдүн жок болуусуна алып келет, деп баса белгилеген. Башкы ой-пикирлердин жана жалпы түшүнүктөрдүн негизинде предметтер ортосундагы байланыш тууралуу К.Д. Ушинскийдин идеясы келечектүү болуп саналат. Түшүнүктөрдүн ортосундагы байланыш жана предметтердин жалпы системасында алардын өнүгүшү, окуучунун билимин кеңейтүү жана күчөтүүгө алып келет, окутуунун аягына алар бир бүтүн дүйнө таанымга ээ болгон системага айланат [3, 260-6.].

Европалык окумуштуулар тарабынан "кооперацияланган курстар" иштелип чыгылып, окутуунун интеграциясын практикалык ишке ашыруу эң биринчи Улуу Британиядан (1903-ж.) жүргүзүлгөн. Бул курстардын маани-мазмуну кесиптик билимдерди практика билим менен бириктирүү болуп саналган. Кийинчерээк бул курстар Европа жана Америка Кошмо Штаттарынын көптөгөн орто кесиптик окуу жайларында жана университеттеринде популярдуу болгон. Кооперацияланган окутууну баалоодо чет өлкөлүк адистер төмөнкү оң учурларды бөлүп көрсөтөөрүн белгилей кетүү керек: адистерди сапаттуу даярдоо; инсанды ар тараптан өнүктүрүү; терең-детилген окутуу тажрыйбасын алуу.

Кыргыз Республикасында студенттердин өндүрүштүк эмгеги менен окуп-үйрөнүүнү турмуш жолуна бириктирүү максатында интеграцияны пайдалануу

тажрыйбасы түзүлдү. Максат 60-жылдардын башында орто кесиптик окуу жайларды жашоо менен өз ара байланышын орнотуу жана айлана-чөйрөнүн кубулуштарын ар тараптан изилдөө болгон. Окуу пландарын жана программаларын түзүүгө комплекстүү мамиле кылуу идеясы келип чыккан. Комплекстүү программаларда, билим, билгичтиктер жана көндүмдөр үч негизги идеянын айланасында аныкталды: жаратылыш, эмгек, коом. Комплекстүү ыкма кандайдыр бир жалпы проблеманын тегерегинде ар кандай предметтик чөйрөлөрдөн билимдердин интеграциясын болжолдогон. Студенттердин таанып-билүү ишмердигин колдоого алып, салттуу мектептин формализмине жана схоластикасына каршы туруп, билим берүүнү жашоо менен байланыштырууга аракеттер болду. Бирок, ошентип жаңы түзүлгөн окуу шарты өтө эле татаал жана саясатташкан болуп калды, бул окуу предметтеринин толук баш тартылуусуна алып келди.

Бирок, окумуштуулар окуу пландарын жана программаларын түзүүдө комплекстүү мамилени колдонуу аракеттери оң таасири берет деп ишенишкен. Атап айтканда, Л.В. Савельева комплекстүү ыкманы колдонуу "билим берүүнүн башкы идеяларынын айланасында билимдерди, билгичтиктерди жана көндүмдөрдү бириктирүүдө" тажрыйба бергендигин белгилейт. Бул тажрыйбанын кемчиликтери идеялардын өзүндө гана эмес болуп, аларды ишке ашырууда да ошончолук болгондугунда жатат" [4, 38-39-66.].

1930-жылдары бул программанын түзүлүшү предметтик негизди болжолдогон жаңы программаларды киргизүү аракеттери жасалган. Ушуга байланыштуу ар түркүн билимди бириктирген "өзөктөрдү" аныктоо милдети турган, башкача айтканда окуу дисциплиналарынын ортосундагы өз ара байланыштар мурдагыдай эле билим берүүнүн мазмунун аныктоодо негизги орундардын бири болуп кала берген.

1950-жылдары окуу сабактарынын өз ара байланышы проблемасы студенттерди окутуу ишин жигердештирүү, окутууга системалуу мамиле жасоо позициясынан иштелип чыккан. Окумуштуулардын көз карашы менен алганда, "системдүүлүк" түшүнүгү ар түрдүү кубулуштардын байланышын билдирет жана мээнин системалуу иштешине физиологиялык жана психологиялык түшүнүк менен макулдашылат. Демек, психологиялык илим маалыматтары билим системасын түзүү үчүн педагогикалык шарттарды иштеп чыгуу мүмкүнчүлүгүнө ээ болушу керек. Атап айтканда, психолог Б.Г. Ананьев "адамдардын сезимдик толук объективдүү чындыкка чагылдырып туруусун,

материалдык дүйнөнүн бирдиктүүлүгүн, сезимдердин өз ара аракетин ал акыр аягында камсыз кылган жана алардын татаал системасын ачып көрсөттү [5, 18-21-66.]. Б.Г. Ананьевдин жетекчилиги астында “координациялык тор” түзүлүп, анда окутуунун бардык программалары боюнча фундаменталдык илимий түшүнүктөрдүн өнүгүү этаптары көрсөтүлгөн. Ал бир предметтин материалын, башкасын окуп жатканда пайдаланууга жардам берген [5, 30-6.].

Ошентип, бул этапта окутууну мазмундуу өзгөртүү ишке ашырылды, анын негизинде кубулуштардын жана алардын өз ара байланыштарынын көп түрдүүлүгүн таанып билүү зарылдыгы жөнүндө ой жаткан. Окумуштуулар мазмуну, окуу материалдарынын түзүмү, сабактардын түзүмү боюнча билим көз карандылыгын билип, жаңы окуу программаларын түзүүгө аракет жасашкан.

1970-жылдары интеграция фундаменталдуу түшүнүк статусуна ээ болду; ал ар тараптуу гармониялуу өнүккөн инсанды калыптандыруунун ыкмасы катары каралат. Интеграция идеясы өзү жөнүндө педагогдорду аны ишке ашыруу жолдорун өжөрдүк менен издөөгө мажбур кылат.

1980-1990-жылдары изилдөөлөрдө интеграциянын теориялык деңгээли негизделген, ар түрдүү түшүнүктөрдү өнүктүрүү, билимдердин көлөмүн көбөйтүү жана иш-аракеттер чөйрөсүн кеңейтүү аркылуу жүзөгө ашырылат. Интеграцияланган ыкмалар жалпыланган билимдерди, бирдиктүү илимий дүйнөнүн картинасын, бүтүндөй дүйнө таануусун калыптандырууда көрүнөт. Мында предметтик борборлорго жана интеграцияларга карама-каршы болгон эмес; алар бири-бирине дидактикалык толуктоолор катары кабыл алынган. Предметтер аралык байланыштардын көйгөйлөрүнүн мындай терең өнүктүрүлүшү, предметтер аралыктык, дидактиканын принциби катары кабыл алынышы керек дегенге алып келет.

И.П. Яковлев интеграцияны коомду илимди жана билимди, өнүктүрүүнүн жетектөөчү тенденциясы атап айтканда, акыркыларын "адистерди даярдоонун натыйжалуулугун жогорулатууга" таасирин, билим берүүдөгү интеграциялык процесстердин ийгиликтүү жүрүшүнүн шарттарын табууга чоң маани көрсөтөт. И.П. Яковлевдин эмгегинде биз "интеграциялык профиль" деп аталган адистин моделин түзүү аракетин көрөбүз. Мындай адиске универсалдуу-синтетикалык билимге ээ болуу мүнөздүү. Интегралдык профилдеги адисти калыптандырууга өтүүнү И.П. Яковлев бир

катар процесстер менен байланыштырат. Техниканы универсалдаштыруу, өндүрүштү илим менен интеграциялоо, кесиптик эмгектин ар түрдүү функцияларынын өз ара аракеттенүүсүндө көбүрөөк орунду ээлеген мазмунун өзгөртүүлөр [6, 124-6.].

Биздин изилдөө үчүн студенттердин кесиптик даярдыгына интеграциялык билим берүүгө карата баа берүүдө, авторлордун позициясынын оң таасири олуттуу мааниге ээ. Алсак, О.М. Сичивицанын эмгегинде окутууда интеграциялык мамилелерди пайдалануу, окутууда билим берүү процессине бүтүндүктү жана системдүүлүктү берээри жөнүндө ой айтылат [7, 327-329-66.]. Автор окутууда интеграциялык ыкмаларды колдонуу төмөнкүлөргө мүмкүндүк берет деп белгилейт: окуу материалынын негизсиз кайталоого жол бербөө; студенттерге тигил же бул дисциплиналарды үйрөнүүнүн жүрүшүндө. Алар тарабынан ээ болгон билимдерин, билгичтиктерин жана көндүмдөрүн колдонуу; келечектеги жаш адистердин жеке жана кесиптик умтулууларын байланыштыруу, жалпысынан, студенттерге кесиптик окутуу сапатын жогорулатуу үчүн мүмкүнчүлүк берүү.

Биздин пикирибиз боюнча, ар түрдүү илимдер менен өз ара аракеттенүү боюнча бир бүтүн окутуунун мазмунун ачып берүүгө арналган изилдөөлөр маанилүү болуп саналат. Адам, учурдагы дүйнөнүн көрүнүшү жөнүндө түшүнүктөрү илимдин татаал системасында түзүлөт, алардын ар бири дүйнөнүн жалпы илимий сүрөтүндө белгилүү бир орунду ээлейт. Албетте, ар бир илимдин башкалардан бөлүнүп өнүгүп кете албайт. Демек, бир предмет жөнүндө билим ар кандай илим менен байланышкан.

Адабияттар:

1. Арефьев О.Н. Образование как педагогическая инновация. - М., 2000. - С. 140.
2. Чернышевский Н.Г. Избранные педагогические сочинения. - М.: Педагогика, 1983. - С. 378.
3. Ушинский К.Д. Человек как предмет воспитания. - М., 1980. - С. 268.
4. Савельева Л.В. Индивидуально-дифференцированный подход к обучению младших школьников русскому языку. Учебное пособие. СПб., 1998. - С. 37-42.
5. Ананьев Б.Г. Формирование одаренности // Склонности и способности. - СПб., 1990. - С.15-37.
6. Яковлев И.П. Интеграция высшей школы с наукой и производством. - Л., 1987. - С. 126.
7. Сичивицан О.М. Системное образование и образовательные системы. - М., 1996. - С.343.